

I. N. 72

**MEDITATIONES
NONNULLÆ
MISCELLANÆ**

APHORISMIS COMPREHENSÆ,

QUAS,

VENIA AMPLISSIMÆ, FACULT. PHILOSOPH. IN
REGIA, QUÆ ABOÆ FLORET, ACADEM.

AUCTORE ac PRÆSIDE

JEREM. WALLENIO

PHILOS. MAGISTRO,

SPECIMINIS ACADEMICI LOCO

PUBLICÆ DEFENDET

HENRICUS ENCKELL

OSTROBOTNIENSIS.

IN AUDITORIO ACAD. SUPERIORI

Die m. Febr. XXVII.

ANNO MDCCLX.

ABOÆ, Impressit DIRECT. & TYPOGR. Reg. Magn. Duc.
Finland. JACOB MERCKELL.

S:æ R:æ M:tis

MAXIMÆ FIDEI VIRO
Reverendissimo PATRI ac DOMINO
**D:^{NO} CAROLO FRID.
MENNANDER,**

S. Theologiæ DOCTORI celeberrimo, Diœceseos A-
boënsis EPISCOPO eminentissimo, Regiæ Acad. Ibid.
PRO-CANCELLARIO magnificentissimo, Scholarum
per Diœcesin EPHORO accuratissimo, Reg. Acad. Scient.
Holm. MEMBRO dignissimo,

MÆCENATI MAGNO.

Sl. Fautrice. Natura. Benigniori.
Felicis. Ingenium.

Donum. Ingens. Rotundi. Oris. Lingvæque. Disertæ.
Mihi. Contigisset.

Conarer. Certe. Ex. Sincero. Amimi. Affectu.
Virtutes. Dotesque. Ingentes.

Quibus. Summus. Rerum. Arbiter.
Instruxit. Largiter.

Te.

Pîndi. Nostri. Antifirem.

Quasi. In. Tabula. Designare.

Verbo. Tantum. Dicam.

Quod. Citra. Adulationis. Suspicionem. Ullam.

Vere: Sis. Et. Appelleris.

Patriæ. Gloria.

Decus.

Dectus. Fennicæ. Gentis.
Faustum. Ecclesiæ. Fulcrum.
Ornamentum. Orbis. Litterarii.
Emolumentum. Omnibus.
Vitæ. Exemplo. Raro.
Doctrina. Admiranda.
Inprimis. Miror. Ego.
Frontis. Tuæ. Serenitatem.
Gratiam. Oris.
Gravitatem. Moris.
Benevolentiam. In. Omnes. quæ. Non. Est. Omnium.
Accipe. Igitur.
Humillimus. Rogo.
Ab. Impari. Memet. Meritorium. Tuorum. Præconio.
Sed. Non. Cultui.
Pagellas. Has.
Continentes. Cogitata. Nonnulla. Philosophica.
Innoxia. Saltem.
Vulgaria. Vel. Paradoxa.
Nig. Ubique. Sat. Solida. Ac. Seria.
Tuove. Lumine. Et. Acumine. Digna.
Suscipe. Inquam. Eas. Tamen.
Benigne.
In. Documentum. Venerationis. Minime. Fucatæ.
Obsequii. Tenerrimi.
Quo. Splendidum. Tuum. Nomen.
Inter. Præcipuos. Prosequor.
Perseverans. Ad. Urnam. Usque.
REVERENDISSIMI. NOMINIS. TUI.

caltor humillimus,

J. W.

Viro Plurimum Reverendo atque Clarissimo,

D.^{NO} JOHANNI
ENCKELL,

Sacellano in Cauhava meritissimo

PARENTI OPTIMO.

Non e longinquo petenda est ratio, cur Meletemata hac Philosophica, Speciminis Academici loco a me defendenda, TIBI, Parens optime, omni qua Filium decet pietate dicata esse volui. Tu enim, quam primum lucem hanc adspexi, me amore vere Paterno, nullo non tempore complexus es, beneficiisque inde a cunis tantis me cumulasti & inanes adhuc cumulare pergi, ut eorum nec cogitatione assequi amplitudinem, nec verbis inire numerum mihi sit datum. Immo, etsi res TUA domestica admodum curta ob stare visa sit, quominus animi TUI, in iis, qua felicitatem meam quocunque respectu concernere potuerant, mihi met impertiendis, desiderio satisfacere TIBI licuerit; tamen, quam ut mihi quid deesset, ipsimet TIBI deesse maluisti. Accipe igitur, Parens Indulgentissime, benigne munus hocce chartaceum in tesseram animi erga TE mei gratissimi nunquam emorituri. De cetero Summum Numen calidissimis semper compellare precibus non intermittam, velit adversa, quacum luctari, fortuna vultum in sereniorum commutare, vires TUAS etate jam jam in gravescente debilitatas corroborare, annosque TUOS ad ultimos usque mortalitatis terminos prorogare.

Sic ex imo vovet pectore

PARENTIS OPTIMI

obedientissimus filius,
HENRICUS ENCKELL

A. D.
APHORISMUS I.

AD ferendum rite iudicium de scripti alicujus pretio, non sufficit ad ipsam substratam materiam unice attendere, nec veritates ipsis rebus convenientes accurata methodo pertractatas simul requirere, sed stili maxime quoque habenda est ratio; quem brevitās, nitor, perspicuitas, sales & acumina imprimis commendant.

Incredibile est, quantum valeat purus, simplex ac venustus stili ad erudiendos ac convincendos hominum animos. Hæc sani coloris eloquentia, veritates duras, siccās & severas, svari faciliq̃ue dictione mitigat legentiumque animis blande insinuat. Sterilibus argumentis copiam affundit, in tritis & contemptis pondus detegit, horrifona reddit amœna, difficilia vulgari captui applicata. Contra, argumenta per se stringentia & quæ sunt momenti maximi, gravi adque certas regulas nimis coacta expositione vilescunt & jejuna evadunt.

A

Scripta

Scripta itaque melioris notæ, non minus decenti stili vivacitate indigent, quam tercula gustui bene attemperata sale aliisque condimentis. Moralia præsertim, in philosophicis, libero, urbano ac festivo stilo exarata, palmam omnino præripiunt iis, quæ rigide nimis ac methodice sive demonstrative effertur. Quemadmodum optima, sine dubio, vitæ humanæ est ratio, ubi gravitas comitasque ita miscentur, ne illa in morositatem vel tristitiam, hæc in petulantiam degeneret.

APHOR. II.

AUctores & amatores paradoxorum, sive a communi sentiendi lege recedentium opinionum, non ideo contemnendi sunt vel temere damnandi, modo asserta eorum in sanctissimas veritates Religionis manifesto non incurrant. Prodit enim istud, si ita dicam, novaturiendi studium, sæpe subactum magis ingenium quam vulgaria esse solent, nobilem cogitandi libertatem, animum præjudiciis vacuum, cultusque dominantium opinionum nescium. Imo utcumque cogitata eorum primo intuitu rarum assensum inveniant, ansam salutem aliis præbent, res varias penitus inquirendi; quo facto multa pro veris vulgo adoptata dogmata sibi haud constare demum animadvertitur.

APHOR. III.

Non minus miramur curiosam magis ac futilem quam utilem quæstionem de divisibilitate materiæ

teriae in infinitum, arduae adeo inter eruditos (praesertim recentiores) disputationi ansam suppeditasse eorumque tantopere ingenia torfisse; quam, *infinitam* tandem *divisibilitatem* mathematicis demonstrationibus extra dubium positam plerisque videri. Conclusio eorum metaphysicis nixa principiis huc redit: In quocunque ac utcunque exiguas particulas compositum aliquod sit resolutum, concipere semper licet numerum, earum multitudine majorem, singularumque dissectionem in minores semper minoresque; quia, ceu materiales, quantitate sua atque extensione qualicunque necessario gaudebunt. Praeterquam vero quod idea infiniti captum humanae mentis transcendat; num quodcunque cogitare vel fingere possum ideo effectum possibile est dicendum? Aut quidni, continuata divisione, tandem obtineantur particulae, quibus minores imaginatio humana non est parere apta? Haec enim, ceu finita, suas agnoscat necesse est limites, ultra quas progredi non datur; imo asserere audemus imaginationis vim oculorum nostrorum acie longius haud pertingere, h. e. minus vel majus quid mente repraesentari non posse quam sub oculos cadit. Dicimus tantum minus semper minusque concipere nos posse, revera autem minimum concipimus. Quid est conceptus, nisi imago quaedam seu adumbratio rei perceptae in meritis? Quid imaginatio? nisi facultas cogitandi de rebus non existentibus seu absentibus, vi praecedentium perceptionum sensualium. Adeoque imagina-

tioni obversari nihil potest nisi quod oculis cerni posset si existens vel præsens esset. Unde tritum illud, nihil est in intellectu, quod non fuit in sensu; adeoque, minus sine fine concipere minimo quovis perceptibili, inanis tantum est loquendi formula. Faciamus e. gr. periculum lineam mathematicam nobis repræsentandi, quæ longitudo crassitie expers dicitur. Jam tenuissimum tensum capillum ob oculos ponamus; nonne hic imaginem lineæ ita exprimit, ut, si imaginatio adhuc subtiliorem tentet, idea nostra lineæ simul evanescat vel cum distantia confundatur. Sique ideam puncti adhuc exactiorem, quam quæ ex intuitu aciculæ in acutissimam apicem desinentis desumitur, poscimus, nonne incassum laboramus. Similiter cum monadibus sive atomis corporum sese res habet. Valent de his verba Fontenellii: *Ce n'est pas à l'imagination à prétendre se le représenter, elle ne peut aller plus loin que les yeux.* Frustra etiam hoc in puncto ad demonstrationes mathematicas provocatur, inferendo: quia de extenso geometrico ceu genere, demonstratur infinite multis lineis distingvi illud posse, de extenso materiali sive corpore, tanquam specie, idem valere necesse est. Nescio sane, quid de tali conclusione dicendum. Dum enim extensi Geometrici sine fine divisibilitatem ostendunt, patet saltem, numerum linearum dividendum definiri non posse; Ideoque infinitum appellari; Imo, lineam periculo expositam ad aliam infinitum porrectam certam habere relationem, quasi data vel dabilis hæc esset. Non-

() 5 ()

Nonne pari ratione dici posset ipsum punctum in infinitas designari partes, per quod ductæ concipiuntur innumeræ semet intersecantes lineæ? quod definitioni puncti manifeste repugnat. Verbo: in confesso est, nulla arte humana divisib. corporum in infinitum institui posse; attamen, regeris, Divina. Respondeo, ignorare nosmet quomodo prima corporum initia sive stamina se habeant ad omnipotentiam Divinam, an huic commissa non nisi annihilari queant & conservari vel etiam sine fine dividi & resolvi, qua operatione ipse Deus nihil efficere posset; Adeoque divisibilitatem materiæ in infinitum inconceptibilem pronunciamus.

APHOR. IV.

SI quod studii genus aliud, Metaph. certe cognitionis humanæ limitationem ac vanitatem arguit. Quæ enim Scientia alia inanum speculationum, inextricabilium quæstionum, inutiliumque disputationum est feracior? Harum classem jure suo occupant celebratissima ibidem problemata *de divisibilitate materiæ in infinitum*, (quod sigillatim præced. Aphor. modo tetigimus) *de pluribus mundis possibilibus, mundoque optimo, de eternitate successiva, essentialium eternitate, spatio sive extenso infinito, etiam simplicium natura &c.* Quæritur nim. ac sollicite inquiritur, an & quatenus Deus ex infinitis, quos sibi repræsentavit mundorum Systematibus, præsens hoc, in quo vivimus, ceu optimum

præ cæteris possibilibus omnibus creandum elegerit; quem tamen tot malis refertum nosque incommodis undique prementem dolemus. An extensum sive spatium infinitum sit absolute possibile vel impossibile? Mirum fane! in quam infinitos cogitationum labyrinthos incidimus, vacando quæstionibus ejusmodi abstractis supraque limitati nostri intellectus sphæram positis. V. gr. circa ultimo allatum quæstionis momentum uti reliqua, primo omnium quærere possum an, quod in conceptu nostro contradictorium ac impossibile videtur, ideo vere sit tale in se suaque natura sive in immenso intellectu Divino? Frustra omnino, nostro concipiendi modulo, universum hoc, cujus nullos cernimus terminos, metiri, vel spatii mundani in infinitum extensi actualitatem, possibilitatem vel impossibilitatem determinare conamur. Adquiescant conceptus nostri nimium evagantes metæ atque limitibus quas sensus externi situsque noster in mundo reliquos constituere ipsis videntur. Hunc in sensum, pro more lepide simul ac vere, ita differit Fontenellius (ultimarum stellarum fixarum contemplationi intentus):

aussibien nous voilà arrivée a la dernière voute des cieux, & pour vous dire s' il ya encor des etoiles (d'etendue) au dela, il faudroit etre plus habile que je ne suis. Mettez y encore des mondes n' y en mettez pas, cela depend de vous. C est proprement l' Empire des Philosophes que ces grands Pais invisibles, qui peuvent etre ou n' etre pas si on veut, ou etre tels que l' on veut, il me suffit d' avoir mené votre Esprit aussi loin que vont votres yeux.

Idem

Idem de decantata *essentiarum aternitate, aternitate successiva, mundis possibilibus &c.* esto iudicium, quæ ingeniose magis ac subtiliter quam utiliter, ne dicam stolide magis quam solide, in methaphysica pertractantur. Nec melius sibi constare videntur quæ de *entibus simplicibus* tam operose statuuntur ac demonstrantur, quamdiu tota de illis disputatio nititur *notioni isti negative*, qua, in oppositione ad corpora, compositionis omnis partiumque expertia dicuntur. Vi cujus mox etiam extensio ipsis denegatur, quasi extensio omnis partium combinationem necessario involveret, aut extensum quodcunque aliud præter corporeum, esset absolute impossibile. Nos homines in spatio errantes, cumque corporibus tantum versari assueti, num quæso ullius ideæ, de substantia non extensa, in loco non hærente nec spatium occupante, nec motum agnoscente, sumus capaces? Vix ac ne vix quidem. Hæc tamen prædicata, naturæ entium simplicium, s. spirituum, repugnare, fidenter asseritur. Quis nostrum certo determinabit, entibus simplicibus competere non posse quamcunque extensionem finitam, continuam ac indivisibilem, nobis plane incognitam, quamvis magni nominis Wallerius noster appellet *ens simplex extensum* contradictionem in adjecto. *Prænot. Th. I. § 213.* Hinc etiam miramur eundem Celeberr. Virum in hæc semet verba explicuisse: *Verum est nos nullo phantasia beneficio posse nobis representare Deum non extensum, at inde non fuit nos non posse concipere Deum*

non esse ens simplicissimum nam id demonstrare vale-
mus ideoque intellectu capimus Præn. Theol. p. I. §.
215.

Absit vero ut animadversionibus hisce de justa
sanæ ac temperatæ Metaphysicæ dignitate aliquid
detractum velimus. Tricis enim repurgata subti-
libusque disputationibus, de argumentis ingenium
eludentibus ac inutilibus, proscriptis, continet Sci-
entiarum hæc Regina veritates latissime patentes,
simplices, jucundas, utilissimas. Acuit ingenium,
planis sanisque ideis mentem imbuunt, principia co-
gitandi & in reliquis scientiis feliciter progredien-
di suppeditat convenientissima. Verbo: Divini a-
liquid spirat; & quemadmodum humani intellectus
vim ostendit, ita impotentiam ejus ac stultitiam,
ultra quod par est progredientis, simul graphice
exprimit.

APHOR. V.

QUAMVIS *Doctrina Moralis* post Theologiam, præ-
stantia ac utilitate maxime sit conspicua; qua-
tenus animæ humanæ perfectionem ac polituram,
seu decentem vitæ institutionem morumque emen-
dationem respicit; Minus tamen placere, imo sic-
eam & sterilem præ cæteris Philosophiæ partibus
eandem occurrere fatemur, si methodo rigida Phi-
losophica tradatur. Scientificam ejusmodi doctrinam
moralem offendimus in plerisque Systematibus phi-
losophicis, seorsimque editis Philosophiis Practicis,
in quibus officia, virtutes ac vitia, juxta regulas
metho-

methodi explicantur, h. e. ex principiis Legis Nat. per concatenatam definitionum ac propositionum seriem evolvuntur. Quapropter Philosophia hæc Moralis, quæ veritates in se minus gratas, serias, omniumque simul hominum animis connatas atque familiares operose demonstrat & inculcat, parum penes ejus studiosos efficit, quia legentes parum afficit. Lectio Disciplinæ ejusmodi Moralis plerisque, erectioris præsertim indolis, tadium facile creat, nauseam potius movet quam discendi cupiditatem fovet, nedum officii admonet. Si vero præcepta moralia minus Philosophice s. demonstrative, magisque festive, h. e. lepidis narrationibus, exemplis & fabulis involuta, vulgari ac facili stilo traduntur, longe & jucundiora lectu & faciliora perceptu evadent: Ex consulto itaque Philosophorum multi, varia nobis reliquerunt scripta moralia, specioso hoc, naturali, gustum titillante ac conscientiam vellicante stilo induta. Verbo: succi, salis & acuminis plena; qualia sine voluptate & emolumento legi non possunt. Scimus equidem hujus generis scripta a Catonibus multis, i. ignavis ac præjudicio occupatis, respui, imo ineptiarum, fictionum ac luxuriantis ingenii commentorum nomine diffamari, vel ideo, quod hunc in computum præter simplices morum doctrinas, scriptaque Satyrica, etiam veniant sic dicti *Romane* ac *Comedice*. Qui mitius de hisce judicium ferunt, animi otii-que fallendi gratia easdem exaratas esse legique posse concedunt. Ast præterquam quod etiam hæc

cum sano judicio ac delectu lectæ, delectent, quin etiam opinione uberius ac commodius instruant, nemo inficias ibit. Jure itaque talem docendi rationem in Philosophis suis Potuanis commendat illustis Hollbergius, pulcherrimo hoc effato: *Doctores publici, quæ utilia monitu suæque sunt, non severe, non imperiose præcipiunt, ut Philosophis nostris mos, sed festivos delectabilesque apologos commenti, res salubriter animadversas cum audiendi quadam illecebra inculcant.* It. subt. p. 103.

APHOR. VI.

Inter corpora in mundo hoc adspectabili maxime spectabilia eminet stupendum illud cœleste, Solis titulo insignitum, quod multiplici nomine singularem meretur attentionem. Non solum primus ejus adspectus fulgore rutilans, verum imprimis vis calefaciendi, qua terrena quævis fovet ac vivificat, atque speculorum causticorum ope comburendi, (adeo ut ipsa metalla fundat inque scorias & fenum convertat) igneam ejus substantiam evincunt. Enumerati enim solius ignis sunt effectus. Licet autem inter eruditos facile conveniat Solem ignem esse, indoles tamen ejus specifica, aciem fere oculorum ingeniorumque hætenus penitus fugit. Num ex purissimo per se persistente igne totus constabit? An globi solidi intensissime candentis, aut liquefactæ continuoque ebullientis massæ aureæ ad instar se habebit, vel num demique struis lignorum, flammis quaquaversum correptæ & deflagrantis speciem sustinebit? quamvis ignem solis, lignis fove-

foveri ideo non existimemus. Si purus & simplex ponatur, similis ignis per experientiam conscii non sumus, nec unquam in natura deprehendimus. Si alterum, nonne utcumque densum grandisque voluminis, tractu temporis refrigeraretur penitus & obscuraretur corpus solare? Si tertio rursus, liquida & ebulliens creditur massa Solis; ubi furnus igne necessario instructus ad continuam ejus coctionem subijciendus erit? Superest denique ut nobis figuremus Solem ceu immensæ molis ignem, cum peculiaris materiæ, basi ac alimento illi servientis, proportionata quantitate arctissime connexum & conglobatum: Præterquam enim quod experientia quotidiana in aprico sit, omnem ignem nutrimento indigere, sine quo prodire & persistere nequit, maculæ etiam Solis non purum ac simplicem, sed materia heterogenea commixtum (h. e. pabulo suo instructum) ignem Solarem arguere videntur.

Ex hac hypothese, quæcumque demum copiosum ac fixum Soli tribuatur fulcrum ac fomentum, non potest non vicissitudini alicui, utcumque lentæ nobisque insensibili, obnoxius cogitari: Hinc aliquando sponte interire & exstingvi posse Solem, suspicabatur *Cartesius*. Nec sponsor nobis est *Fontenellius* horrendum istud fatum Soli nostro imminere non posse dum ita argutatur. "*Si le Soleil est un feu attaché à une matière solide qui le nourrit, nous n'en sommes pas mieux la matière solide se consumera. Nous l'avons déjà même échappée*

belle diton. Le soleil a été très pâle pendant des années entières, pendant celle, par exemple, qui suivit la mort de Cesar. C' étoit la croute qui commençoit à se faire, la force du Soleil la rompit & la dissipâ, mais si elle eut continué nous étions perdus."

APHOR. VII

Nominatus modo Fontenellius in limine examinanda quæstionis de præcellentia in artibus & scientiis, antiquitæ an recentioribus tribuenda, lepida similitudine, ab arboribus pristini ævi hodieque crescentibus desumpta utitur. Sensem nempe ac nervum quæstionis eo fere recidere ac si quæreretur: an arbores quæ olim in silvis viscebantur hodiernis nostris arboribus proceritate præstiterint, aut contra. Non attendit vero vir ingeniosissimus rem aliter longe se habere in arboreo genere quam eruditorum Republ. Arbores enim folius naturæ a Creatore semel constitutæ sunt progenies, quæ e sinu Terræ, pro indole singulis speciebus destinatorum seminum, juxta constantes leges physico-mechanicas sponte per omnia secula prodeunt atque ad certam excrescunt magnitudinem. Viri autem docti ingenioque valentes fungorum instar non nascuntur. Ingenii vis atque habilitas, quæ, in viris veteris ac novi orbis eruditi, par potentia utique supponi potest ac debet, plurimum quidem confert ad scientiarum artiumque Magistros fingendos. Facultates autem naturales, arte atque industria excolendæ sunt & exercendæ,

quo

quod sit diverso cum successu, pro ratione ipsorum temporum, scientiarum indolis, institutionum politicarum aliarumque circumstantiarum maxime variabilium. Quarum itaque in comparatione istarite instituenda simul habenda est ratio.

APHOR. VIII.

SI de dogmate *Epicuri* summum bonum in voluptate collocantis nostram feramus sententiam, idem impium adeo ac absurdum, uti vulgo habetur, haud censendum est. Distingvendum enim est inter voluptatem animi & corporis. Si hanc inprimis aut unice commendaverit protervus ac impius philosophus, dabimus quod falsum perniciosumque statuerit. Nam vero si intellectam voluerit, non possumus non ipsi assentiri. Indolem enim animæ humanæ, cum sine Sapientissimi ac Benignissimi Conditoris si perpendimus, patebit summam felicitatem hominis consistere in acquiescentia in se ipso h. e. gaudio de supremo bono, cujus in DEO particeps est. Qui status est voluptatis, quam persentiscit ex consideratione perfectionum suarum in communione cum DEO earum auctore ac fonte boni inexhausto, qui perfectissimæ suæ felicitatis radiis mortalium mentes jam in hac vita beare dignatur.

Fatemur voluptates quaslibet sensuales, siue corporis delicias, cum voluptate quam animæ adjudicavimus, vulgo confundi, quatenus illæ animum simul adficiunt, proprie tamen ad animam immortalem non pertinent, quatenus sensibus u-

nice externis percipiuntur perque organa corporis in sortem animæ cadunt, cujus insuper desiderium temporalibus, corporeis & caducis rebus satiari nunquam potest.

APHOR. IX.

Quominus adamata adeo & communi fere Philosophorum consensu adprobata hypothesi de *animabus brutorum* pro certa venditari queat, obstat ipsa animæ, seu substantiæ simplicis, natura; vi cujus, omnis ex partibus compositionis nescia proindeque nec earum resolutioni, seu essentiae suæ destructioni, obnoxia censetur.

Exspirantibus enim animalibus statuendum est: animas eorum corpore solutas in existendo adhuc persistere, aut confugiendum ad immediatam extraordinariam DEI Omnipotentis operationem, quâ, simul cum exanimatis corporibus, illæ, alias non perituræ, in nihilum rediguntur. Si prius, perplexæ oriuntur quæstiones de statu animarum brutarum; ubi hæreant; num sparsæ vagentur, vel in certo loco congregatæ subsistant, quamdiu vel quem in finem durent, vel num denique per metempsychosin quandam Pythagoricam migrent & transfundantur in aliorum, nascentium animantium, embrionata corpora? Quæ circumstantiæ omnes meras pariunt absurditates, easdem (occasione nominatæ hypotheseos) perpendenti.

Admissa rursus annihilatione, miracula, præter necessitatem ullam, gratis finguntur ac multiplicantur.

Prætet

Præterea si incredibile est, uti nec cuiquam in mentem facile veniet, muscis, vermibus, cæterisque despectis animalculis, quæ pedibus calcamus indiesque catervatim & procreari & necari cernimus, animulas inesse; nescio sane quo jure tantopere jactentur animæ brutorum majorum. In *exiguis* enim sicque dictis *imperfectioribus animalibus*, æque aptas, expeditas ac perfectas vitæ & Oeconomix functiones animadvertimus, ac in grandioribus.

APHOR. X.

EX iis quæ in antecedentibus tetigimus Philosophiæ momentis, facile, quisquis es, l. benevole colligere poteris, nos quidem cognitionem humanam magni haud facere, nec animum esse hac magnopere superbire. Quocunque contemplationes dirigimus nostras, pauca admodum certa nobis sunt patulaque; utpote nec constantem ac genuinum *hominis characterem* stabilire ulli datum est mortalium. Sua enim cuilibet mens, propria cuique est cogitandi ratio. Hinc jure a nobismet postulamus invicem ne unus alteri suæ philosophiæ circulos turbet.

Redeamus ergo jam paululum ad nos ipsos. Mirati passim sumus in hoc opusculo, contentiones de minutis & imaginariam eruditorum eruditionem; quod autem maxime nos percellit, est, animal hoc bipes, nudum atque erectum, anima immortalis donatum, omnia quodammodo intelligere, præter se ipsum. Non solum faciem terræ quaquaversum perlu-

perluſtrat, ſed in viſcera quoque ejus penetrat. Imo cogitationibus ſuis ſupra nubes lunamque ſcandit, attentionem ſuam variorum ope artificiorum cœlo affigit ipſaque aſtra movere quaſi nititur.

In animantium claſſe, ubi ipſe homo præſidet, non minus Elephantis naturam & vires cognoscit ac moderatur quam acari in caſeo œconomiam rimatur. Sic ſui quaſi oblitus, per vaſtam mundi hujus ſcenam exſpatiatur homo, in ſe ipſum vero reverſus, talpa eſt domi. In animæ enim ſuæ ſubſtantia, indole, viribus, affectibus & inclinationibus pernoſcendis hæret penitus ac cæcutit. Hæ quippe ita plerumque ſunt comparatæ ut rationes earum minime reddere queamus. Miram, occultam ac miſerandam iſtam hominis indolem ſine dubio perſpexit eximius olim philoſophus Seneca, perplexam hanc & contemptibilem ſapientiæ humanæ ideam exhibens: *Sapientia hominis eſt, idem velle ac idem nolle.* Nobis cum poëta Gallo coronidis loco monuiſſe placet: "*De ce ſublime Eſprit, dont ton orgueil ſe pique, Homme quelle uſage fais Tu? Des plantes des métaux Tu connois la vertu, Des differens Païs les mœurs la Politique; la Cauſe des frimats, de la foudre, du vent, des aſtres le pouvoir Supreme, & ſur tant des choſes Savant Tu ne te connois pas Toi même*"

S. D. G.
